

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

โปลิโอเป็นสาเหตุสำคัญของอัมพาตในเด็กไทย เป็นเหตุแห่งความพิการและการสูญเสียโอกาสความก้าวหน้าของชีวิต ในระยะประมาณสองทศวรรษก่อน มีรายงานผู้ป่วยโปลิโอในประเทศไทยปีละเกือบหนึ่งพันคน (แนวทางการดำเนินงาน โครงการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอ, 2540 : 2) ต่อมาหลังจากที่มีการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ การสุขาภิบาล และมีการใช้วัคซีนโปลิโออย่างกว้างขวางผู้ป่วยก็ลดน้อยลงเป็นลำดับ อย่างไรก็ตามยังมีรายงานผู้ป่วยโปลิโอในระยะ 6 ปี (พ.ศ. 2535 - 2540) ที่เป็นเด็กไทยทั้งหมด 19 ราย ซึ่งหมายความว่ายังมีผู้ป่วยติดเชื้อ โดยไม่มีอาการอีกจำนวน 1,900 - 19,000 คน (ผู้ป่วยอัมพาตจากโปลิโอ 1 ราย โดยเฉลี่ยจะมีผู้ติดเชื้อที่ไม่มีอาการประมาณ 100 - 1,000 ราย) ที่เป็นเช่นนี้เพราะเชื้อไวรัสโปลิโอสามารถติดต่อกันได้ง่ายจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนแออัดที่การสุขาภิบาล ถึงแควดล้อมและอนามัยส่วนบุคคลไม่ดี กอปรกับการเดินทางไปมาสะดวก การท่องเที่ยวเคลื่อนย้ายของประชาชนที่เกิดขึ้นอยู่มากมายในปัจจุบันนั้นเป็นช่องทางนำเชื้อจากพื้นที่ที่ยังคงมีโรคโปลิโอเข้าไปสู่พื้นที่ปลอดโรค และทราบว่าที่เชื้อไวรัสชนิดนี้ยังหลงเหลืออยู่ในตัวคนและสิ่งแวดล้อม วงจรการแพร่เชื้อและการป่วยก็ยังคงอยู่ต่อไป เด็กๆในประเทศไทยจะยังคงเสี่ยงต่อโรคโปลิโอ และรัฐบาลจะต้องจัดสรรทรัพยากรเพื่อการป้องกันและรักษาโรคดังกล่าวเป็นจำนวนเงินคร่าวๆ (80, 110 และ 106 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2537 2538 และ 2539 ตามลำดับ)

ด้วยเหตุที่โปลิโอเป็นโรคที่มีโอกาสกวาดล้างให้หมดไปได้โดยการตัดวงจรการแพร่เชื้อ และการรณรงค์ให้วัคซีน โปลิโอแก่เด็กไทยพร้อมกันทั่วประเทศก็เป็นกตวิธีสำคัญในการกวาดล้าง เพราะจะช่วยเพิ่มจำนวนเด็กในชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันต่อโรคโปลิโอให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มระดับความต้านทานของทั้งชุมชน เป็นการสกัดกั้นวงจรการแพร่กระจายของเชื้อ โปลิโอที่ก่อโรควิธีหนึ่งที่มีประสิทธิภาพสูง เนื่องจากเชื้อนี้ไม่มีแหล่งโรคอื่นนอกจากในคน และไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้นานกว่าคือมีวงจรชีวิตนานเพียง 48 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้นการดำเนินการให้วัคซีนพร้อมกันทั่วประเทศหลายๆครั้งจะทำให้เชื้อหมดไปในที่สุด

กระทรวงสาธารณสุขจึงจัดทำโครงการรณรงค์ให้วัคซีน โปлиоแก่เด็กทั่วประเทศปีละ 2 ครั้ง เป็นระยะเวลา 3 ปี ติดต่อกัน (พ.ศ. 2537 - 2539) กล่าวคือ ในปี 2537 กำหนดให้ดำเนินการในเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี จำนวน 42 จังหวัด และในเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 34 จังหวัดในปี 2538 และเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี ทั่วประเทศในปี 2539 ซึ่งผลการดำเนินงานมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมากดังรายละเอียดตามตาราง

ตารางรายงานผลการรณรงค์ให้วัคซีนป้องกันโรคโปลิโอแก่เด็กพร้อมกันทั่วประเทศ
พ.ศ. 2537 - 2539

		พ.ศ. 2537		พ.ศ. 2538		พ.ศ. 2539	
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2
เด็ก < 10 ปี	เป้าหมาย	6,901,406	6,921,112	9,171,287	9,183,836	9,276,347	9,339,273
	ผล	6,809,387	6,916,361	9,045,314	9,167,916	9,240,324	9,490,222
	ร้อยละ	98.67	99.93	98.63	99.83	99.61	101.62
เด็ก < 6 ปี	เป้าหมาย	4,691,046	4,706,494	4,530,859	4,536,800	4,517,402	4,564,076
	ผล	4,635,256	4,728,329	4,436,192	4,512,858	4,533,576	4,690,729
	ร้อยละ	98.81	100.46	97.91	99.47	100.36	102.77
เด็ก 6 - 10 ปี	เป้าหมาย	2,210,360	2,214,618	4,646,566	4,647,056	4,758,945	4,775,197
	ผล	2,174,131	2,188,032	4,621,031	4,657,016	4,757,453	4,798,990
	ร้อยละ	98.36	98.80	99.45	100.21	99.97	100.50

หมายเหตุ - ข้อมูลถึงวันที่ 5 สิงหาคม 2540

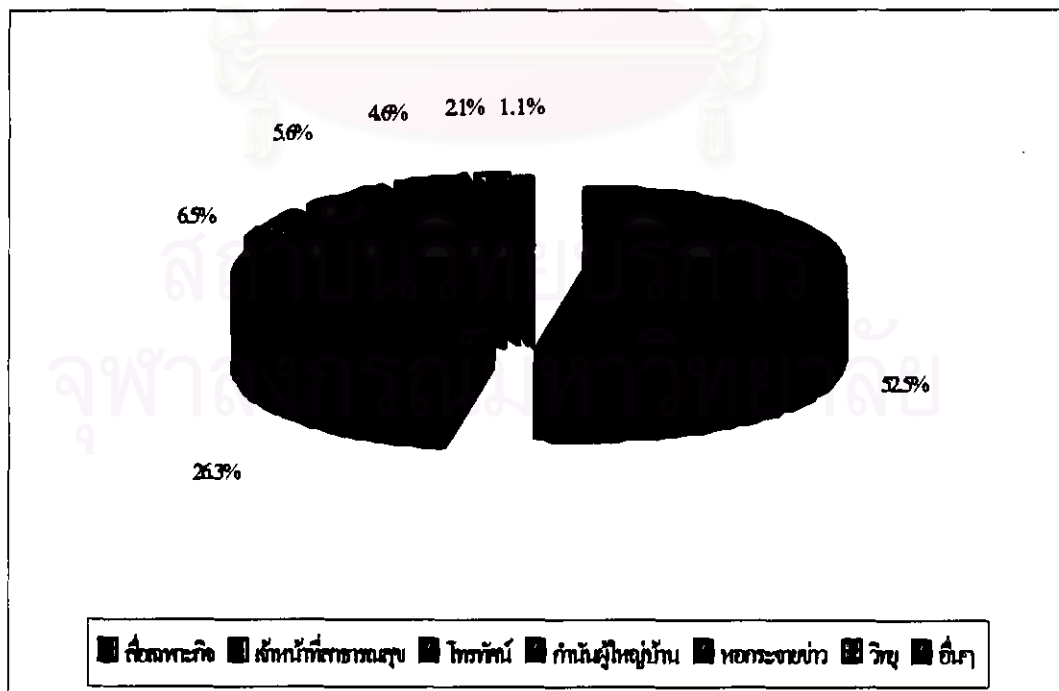
ส่วนการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นโครงการนั้น นอกจากหน่วยงานสาธารณสุขระดับท้องถิ่นจะเป็นผู้รวบรวมผลการปฏิบัติงานเสนอมายังกระทรวงฯ แล้วก็ตาม สำนักงานสถิติแห่งชาติยังได้ดำเนินการสำรวจภาวะอนามัยของประชาชนเกี่ยวกับการรับวัคซีน โปลิโอให้กับสำนักงานควบคุมโรคติดต่อ เขต 6 ขอนแก่น (ประกอบด้วย 7 จังหวัด คือ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู กาฬสินธุ์ เลย และสกลนคร) จากการสำรวจดังกล่าว สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การได้รับวัคซีนโปลิโอ

ในการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอเพื่อให้การป้องกันโรคได้ผล จะต้องนำเด็กมารับวัคซีนให้ครบ 2 ครั้ง จากการสำรวจพบว่า มีเด็กที่ได้รับการหยอดวัคซีนครบ 2 ครั้ง ร้อยละ 91.1 ได้รับ 1 ครั้ง ร้อยละ 3.4 ไม่ได้รับเลย ร้อยละ 3.3 และไม่ทราบว่าได้รับวัคซีนหรือไม่ ร้อยละ 2.2

2. การได้รับข่าวสารเรื่องการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอจากสื่อต่างๆ

จากการสอบถามผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับการได้รับข่าวสารการรณรงค์ให้วัคซีน ปรากฏว่ามีผู้ดูแลเด็กทราบข่าวสารเกี่ยวกับการรณรงค์ฯ ประมาณร้อยละ 80.6 และไม่ทราบมีอยู่ร้อยละ 19.4 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดพบว่า จังหวัดหนองคายมีผู้ดูแลเด็กที่ทราบการรณรงค์ให้วัคซีนเสริมพิเศษเพื่อกวาดล้างโรคโปลิโอมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 98.3 รองลงมาได้แก่ จังหวัดสกลนคร อุรธานี และกาฬสินธุ์ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 97.7 97.6 และ 97.1 ตามลำดับ ส่วนจังหวัดขอนแก่นร้อยละ 94.9 หนองบัวลำภู ร้อยละ 91.4 และจังหวัดเลย ทราบน้อยที่สุดคือร้อยละ 87.5 ทั้งนี้รณรงค์กระจายเสียงเคลื่อนที่ แผ่นป้าย ใบปลิว ไปสเตอร์ เป็นสื่อเฉพาะกิจที่ทำให้ผู้ดูแลเด็กทราบถึงการรณรงค์ให้วัคซีนเพื่อกวาดล้างโรคโปลิโอเป็นลำดับแรก คือ ร้อยละ 52.5 นอกจากนั้นเป็นการรับทราบจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร้อยละ 26.3 ทราบจากโทรทัศน์ร้อยละ 6.5 จากก้านัน ผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 5.6 จากหอกระจายข่าว ร้อยละ 4.6 จากวิทยุร้อยละ 2.1 และจากด้านอื่นๆ (เช่น นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น) ร้อยละ 1.1 ดังแผนภูมิ

ที่มา : สารสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากสถิติที่เด็กได้รับวัคซีนเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นจึงเป็นเหตุจูงใจให้ศึกษาการเผยแพร่ นวัตกรรมวัคซีน โปลิโอ ในส่วนของผู้ดูแลเด็กซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปีไปรับ วัคซีน การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการยอมรับนวัตกรรมวัคซีน โปลิโอ ในจังหวัดหนองคายซึ่งเป็นจังหวัดที่ มีผู้ดูแลเด็กรับทราบการรณรงค์ให้วัคซีน โปลิโอมากที่สุด และเป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายแดนไทย-ลาว เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างประเทศที่สะดวกเส้นทางหนึ่งซึ่งสามารถเป็นช่องทางการแพร่ กระจายเชื้อไวรัส โปลิโอ ได้ตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดว่าเด็กใน พื้นที่ชายแดนเป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่ต้องเร่งดำเนินการนอกเหนือจากเด็กกลุ่มชาวเขา ชาวเล ชาวค่าย / ชุมชนผู้อพยพ พื้นที่ทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก ห่างไกลสถานบริการสาธารณสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรม的开รับข่าวสารของผู้ดูแลเด็ก
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากรของผู้ดูแลเด็กกับพฤติกรรม การนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอ
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทางนวัตกรรมของวัคซีน โปลิโอ กับ พฤติกรรมการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอ
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม的开รับข่าวสารกับพฤติกรรม การนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอ
6. เพื่อศึกษาว่าปัจจัยด้านลักษณะทางประชากรของผู้ดูแลเด็ก คุณลักษณะทางนวัตกรรมของ วัคซีน โปลิโอ และพฤติกรรม的开รับข่าวสาร ปัจจัยใดสามารถอธิบายพฤติกรรม การนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอ ได้มากกว่ากัน

ปัญหานำการวิจัย

1. พฤติกรรม的开รับข่าวสารของผู้ดูแลเด็กเป็นอย่างไร
2. พฤติกรรมการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอเป็นอย่างไร
3. ผู้ดูแลเด็กที่มีลักษณะทางประชากรต่างกันจะมีพฤติกรรมการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอ ต่างกันหรือไม่

4. คุณลักษณะทางนกรรรมของวัคซีนโปลิโอมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอหรือไม่
5. พฤติกรรมกรรรมการเปิดรับข่าวสารของผู้ดูแลเด็กมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอหรือไม่
6. ปัจจัยด้านพฤติกรรมกรรรมการเปิดรับข่าวสารอธิบายพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอได้มากกว่าลักษณะทางประชากรกรรรมของผู้ดูแลเด็ก และคุณลักษณะทางนกรรรมของวัคซีนโปลิโอหรือไม่

สมมุติฐานการวิจัย

1. ผู้ดูแลเด็กที่มีลักษณะทางประชากรต่างกันจะมีพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอต่างกัน
2. คุณลักษณะทางนกรรรมของวัคซีนโปลิโอมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอ
3. พฤติกรรมกรรรมการเปิดรับข่าวสารของผู้ดูแลเด็กมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอ
4. ปัจจัยด้านพฤติกรรมกรรรมการเปิดรับข่าวสารอธิบายพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอได้มากกว่า ลักษณะทางประชากรและคุณลักษณะทางนกรรรมของวัคซีนโปลิโอ

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรรมการนำเด็กไปรับวัคซีนโปลิโอในเขตเมือง จังหวัดหนองคายเท่านั้น
2. การวิจัยมุ่งศึกษานกรรรมสาธารณสุขเกี่ยวกับการหยอดวัคซีนโปลิโอเท่านั้น
3. ตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ตัวแปรเท่านั้นคือลักษณะทางประชากร คุณลักษณะทางนกรรรมของวัคซีนโปลิโอ พฤติกรรมกรรรมการเปิดรับข่าวสาร

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของลักษณะทางประชากร คุณลักษณะทาง

นวัตกรรมของวัคซีน โปลิโอ พหุติกรรมการเปิดรับข่าวสาร กับพหุติกรรมการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอเฉพาะกรณีของผู้ดูแลเด็กในเขตเมือง จังหวัดหนองคายเท่านั้น ผลการศึกษาไม่อาจนำไปใช้อธิบายในเขตอื่นๆทั่วประเทศ เนื่องจากผู้ดูแลเด็กในจังหวัดอื่นๆอาจมีลักษณะทางประชากรที่แตกต่างออกไป รวมทั้งกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์นั้นก็แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และลักษณะทางประชากร นอกจากนี้การวิจัยไม่ได้ศึกษาตัวแปรอิสระอื่น เช่น บทบาทของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ค่านิยม / วัฒนธรรมของสังคม ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละอำเภอ กิ่งอำเภอ จังหวัด และอาจมีอิทธิพลต่อการนำเด็กไปรับวัคซีน โปลิโอที่ต่างกัน

นิยามศัพท์

1. ลักษณะทางประชากร หมายถึง เพศ อายุ รายได้ อาชีพ การศึกษา สถานภาพภายในครอบครัว
2. คุณลักษณะทางนวัตกรรมของวัคซีน โปลิโอ หมายถึง ลักษณะด้านประโยชน์เชิงเทียบ (relative advantage) ที่ผู้ดูแลเด็กรับรู้ ได้แก่
  - 2.1 ป้องกันโรคโปลิโอได้
  - 2.2 ไม่เป็นโทษต่อร่างกาย
  - 2.3 ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
  - 2.4 ไม่เสียเวลาทำมาหากิน
  - 2.5 เป็นวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก
3. พหุติกรรมการเปิดรับข่าวสาร หมายถึง ความบ่อยครั้งและระยะเวลาในการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ
4. สื่อมวลชน หมายถึง วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
5. สื่อบุคคล หมายถึง
  - 5.1 สามี /ภรรยา
  - 5.2 บิดา มารดา ญาติที่น้อง
  - 5.3 เพื่อน
  - 5.4 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข
  - 5.5 ครู
  - 5.6 ผู้นำชุมชน

6. สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง แผ่นพับ / ใบปลิว โปสเตอร์ ป้ายผ้า
7. ผู้ดูแลเด็ก หมายถึง บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ดุง ป้า น้า อา พี่เลี้ยง
8. เด็ก หมายถึง กลุ่มเป้าหมายในโครงการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอแก่เด็กพร้อมกันทั่วประเทศของกระทรวงสาธารณสุขที่มีอายุต่ำกว่า 6 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยฉบับนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการสื่อสารโครงการรณรงค์ให้วัคซีนโปลิโอแก่เด็กในพื้นที่ที่ยังไม่ได้ผลตามเกณฑ์
2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการในด้านการสื่อสารงานนวัตกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งนวัตกรรมด้านสาธารณสุข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย